

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра психології**

Осіпенко Світлана Василівна

**АДАПТАЦІЯ ПСИХОЛОГІВ-ПОЧАТКІВЦІВ
ДО ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ОБОВ'ЯЗКІВ**

спеціальність 053 «Психологія»

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«Психологія»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

канд. психол. н., доцент

Перепелюк Т.Д.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. Сутність професійно-виробничої адаптації

I.1. Соціально-психологічна адаптація як умова особистісно-професійного розвитку

I.2. Прояви адаптації та причини її виникнення

I.3. Адаптаційний потенціал як чинник успішної адаптації до здійснення професійних обов'язків

РОЗДІЛ II. Емпіричне дослідження адаптації психологів-початківців до здійснення професійних обов'язків

II.1. Проблеми адаптації психологів-початківців до здійснення професійних обов'язків

II.2. Діагностика та інтерпретація результатів емпіричного дослідження

II.3. Поради психологам-початківцям щодо зменшення дискомфорту у період адаптації

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Особливої актуальності проблема професійної адаптації до здійснення професійних обов'язків набула в умовах глобалізації та інформатизації сучасного суспільства, особливо за вимоги спрямованості на цінносні орієнтири, зокрема у роботі закладів освіти.

Адаптація є технологією управління людськими ресурсами, що дає змогу соціалізувати працівника, тобто здійснити становлення особистості у колективі, засвоїти відповідні норми та правила поведінки, установки, цінності та способи і засоби ефективної комунікації, що є особливо важливим для роботи психолога-початківця.

Адаптація є надзвичайно складним і різним за тривалістю процесом. Процес адаптації передбачає прояв резервів людських можливостей та виживання в умовах підвищеної стресогенності зовнішнього середовища, яке постійно змінюється. Вчені доводять, що існує тісний зв'язок між ефективністю діяльності людини та процесом її адаптованості до неї.

Процеси адаптації охоплюють всі рівні життєдіяльності: від фізіологічної на рівні молекулярного розвитку до психологічної регуляції діяльності у соціальному плані. Тому даний процес набуває різного рівня складних чинників, які характеризуються особливостями свого погодження, часовою характеристикою, інтенсивністю протікання та особливостями подальшої адаптованості. Проблема соціальної адаптації широко і багатогранно представлена у дослідженнях багатьох учених, зокрема Г.Балла, Б.Вульфова, Д. Кона, М. Лещенко, А. Мудрик, В. Мушинського, О. Чоботько та ін.

Аналіз наукових досліджень свідчить про наявність значної кількості праць вітчизняних і зарубіжних науковців, що стосуються питань адаптації персоналу. Вагомий внесок у розроблення теоретичних і практичних засад трудової адаптації персоналу зробили вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Армстронг, Т. Базаров, В. Воронкова, М. Гуліна, А. Єгошин, А. Колот, М. Крутцова, Ф. Хміль та інші. Організаційно-правові аспекти адаптації розглядаються такими вченими як С. Онищук, О. Пархоменко-Куцевіл, Л. Пашко, Н. Рашитова, М. Рудакевич, І. Чорнобиль та інші.

Дослідження авторів базувалися на концептуальних засадах дослідження особистості психолога взагалі (І. В. Дубровіна, Т. А. Казанцева, О. П. Саннікова, Н. В. Чепелева) і на етапі його професійної підготовки в системі вищої освіти зокрема (О. Ф. Бондаренко, Ж. П. Вірна, Л. В. Долинська, В. Т. Панок, Н. Ф. Шевченко).

Мета дослідження – на основі теоретичного аналізу та емпіричного дослідження з'ясувати особливості професійно-виробничої адаптації, її прояви та причини виникнення.

Об'єкт дослідження – адаптаційний потенціал психологів-початківців.

Предмет дослідження – умови та чинники адаптації психологів-початківців до здійснення професійних обов'язків.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу по темі дослідження;
2. Визначити основні етапи формування професійної адаптації, прояви та причини її виникнення.
3. Розглянути адаптаційний потенціал, як чинник вдалої адаптації психолога-початківця до виконання професійних обов'язків.
4. Провести емпіричне дослідження та визначити умови адаптації психолога-початківця до здійснення професійних обов'язків.

5. Запропонувати поради психологам-початківцям щодо зменшення дискомфорту у період адаптації

Методологічною основою магістерської роботи стало вивчення робіт присвячених проблематиці адаптації молодих спеціалістів до професійної діяльності, що розглядалися Ананьєвим Б.Г., Альбуханова-Славською К.О., Балл Г.О., Паригінім Б.Д., Реаном А.О., Кухаревою Т.С. та ін.; положення відносно розгляду професійних уявлень як базового елементу професійного становлення особистості, що відображені у поглядах О.О. Бодальова, Т.В.Говорун, З.С. Карпенко, Є.О. Клімова, К.В. Коростеліної, П.В. Лушина, С.Д. Максименка, В.О. Татенка, Т.В. Титаренко та ін.; професійна свідомість як процес самопізнання та засіб саморегуляції професійної діяльності (К.О. Абульханова-Славська, О.О.Деркач, Є.О. Клімов, Т.В. Кудрявцев, О.М. Лактіонов, І.П. Маноха, М.М. Нечаєв та інші).

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз та узагальнення наукової літератури; систематизація, класифікація наукових джерел;
- емпіричні: тестування, зокрема використовувалися такі психодіагностичні методики: діагностика рівня соціальної фрустрованості за методикою Л.І. Вассермана (модиф. В.В. Бойко); діагностика властивостей нервової системи Я. Стреляу за допомогою опитувальника; методика самооцінки функціонального стану «САН» (В.А. Доскін та ін.);
- методи обробки та інтерпретації емпіричних даних: кількісний та якісний аналіз.

Практичне значення роботи полягає в узагальненні, висновках та пропозиціях стосовно зменшення дискомфорту в період адаптації молодих психологів-початківців, що має підвищити ефективність здійснення ними професійної діяльності. Дані, отримані в результаті дослідження, можуть бути використані у проектуванні освітніх систем профорієнтаційної роботи для молодих спеціалістів.

Експериментальна база. У дослідженні брали участь психологи-початківці віком 23–25 років у кількості 4 осіб, усі опитувані – жінки, умовою дослідження була анонімність респондентів.

Апробація дослідження відбувалася представленням матеріалів на Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції з міжнародною участю «Психологія: сучасні методики та інновації у досвіді діяльності практичного застосування», яка відбулася 15 квітня 2021 року на базі кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини: Осіпенко С. В. «Поняття професійної адаптації до здійснення трудової діяльності психологом-початківцем» (С.) та на засіданні кафедри психології, присвяченому попередньому захисту кваліфікаційних робіт, що відбулося 23 квітня 2021 року.

Структура роботи. Обсяг роботи 67 стор., список використаної ітератури – 74 шт.

ВИСНОВКИ

Відповідно до завдань нашої кваліфікаційної випускової роботи нами зроблені наступні висновки:

1. В результаті теоретичного і практичного аналізу матеріалів по темі дослідження, нами було встановлено, що у загальному розумінні термін «адаптація» (лат. adapto – пристосовую) – це пристосування живого організму до динамічних умов зовнішнього і внутрішнього середовища. У той час, як професійна адаптація –

соціально-економічний процес пристосування людини до освоєваної професії та умов професійної діяльності. Проблематика адаптації молодих спеціалістів до професійної діяльності розглядається Ананьєвим Б.Г., Альбуханова-Славською К.О., Балл Г.О., Паригінім Б.Д., Реаном А.О., Кухаревою Т.С. та ін. Поняття «адаптація» досі вважається не до кінця дослідженим, проте всі науковці погоджуються з тим, що проблема адаптації виникає завжди там, де окремий індивід або група людей опиняються у новому середовищі.

2. Проаналізувавши психолого-педагогічну та методичну літературу по проблемі дослідження ми дійшли висновку, що психологи виділяють первинну і вторинну професійну адаптацію. Первинна адаптація передбачає початкове залучення молодого фахівця до трудової діяльності, тоді як вторинна адаптація охоплює усі подальші зміни в професійній діяльності. Процес адаптації психологів-початківців в професійному середовищі є багатокомпонентним і багатоетапним. Як правило, періодами адаптації психолога як професіонала є навчання на випускних курсах ЗВО, а також перші два роки роботи в закладі освіти. Саме в цей період формуються всі адаптаційні механізми, як в аспекті професійної діяльності, так і в аспекті міжособистісних відносин. Показником успішної адаптації є високий соціальний статус людини в колективі, задоволення її умовами праці, низький рівень плинності кадрів.
3. Успішну професійну адаптацію можна розглянути як динамічний процес досягнення і підтримування рівноваги у системі «особистість – професійна діяльність». Для підтримання рівноваги і запобігання виникненню дезадаптаційних ситуацій необхідно виробити певні психологічні механізми. Виявлено, що одним з основних адаптаційних механізмів, який дозволяє встановити і підтримувати психологічну рівновагу, вважається формування індивідуального стилю діяльності спеціаліста. Індивідуальний стиль діяльності забезпечує успішну професійну адаптацію завдяки тому, що передбачає максимальні можливості самореалізації особистості, оскільки є безпосереднім виявом її індивідуальних рис і властивостей, узгоджених з умовами і вимогами самої діяльності. Ресурси людини утворюють реальний потенціал для успішної адаптації до несприятливих життєвих подій. Навіть проста їх наявність забезпечує адаптаційну функцію: надає людині впевненість, підтримує її самоідентифікацію, підкріплює самоповагу.
4. Провести емпіричне дослідження та визначити Головними умовами ефективною адаптації психолога-початківця до здійснення професійних обов'язків є розвиток в них здатності: цілеспрямовано діяти у ситуаціях невизначеності через формування вміння одержувати й опрацьовувати інформацію, яка стосується клієнта та його життєвої ситуації; визначати ситуацію і приймати відповідні обґрунтовані рішення; діяти, реалізуючи прийняті рішення; відрефлексувати свою поведінку та діяльність і, в разі необхідності, вносити відповідні корективи. Під час емпіричного дослідження нами було досліджено процеси фрустрації, властивості нервової системи, а також оцінено самопочуття, активність та настрої респондентів на початку та наприкінці адаптаційного процесу. Дані показали, що на початку адаптації респонденти знаходились у стані нервового напруження та психологічної нестабільності, проте після завершення адаптаційного процесу – їх стан стабілізувався та усі показники прийшли до норми.

5. Запропонувати поради психологам-початківцям щодо зменшення дискомфорту у період адаптації до виконання професійних обов'язків та націлити свою увагу на процес формування власної особистості як майбутнього психолога-практика; здійснити вибір особистісних пріоритетів у галузі психології.

Отже, психологічно, професійна адаптація молодого психолога-початківця проявляється у формуванні уявлень про ситуаційну та бажану реальність. Коли ці уявлення будуть максимально близькими, то результатом професійної адаптації молодого практичного психолога стануть особистісні новоутворення – злиття образу «Я» з образом професії «психолог». Тобто, адаптація до нової ситуації, засвоєння нових соціальних характеристик, надбання нових вмінь і досвіду – усе це викликає якісні зміни і перебудову самої особистості, забезпечуючи її професійний розвиток.